

Herstelgerichte detentie en de opdracht van de herstelconsulent Voorstellingstekst

In deze tekst stellen we kort het project herstelgerichte detentie en de opdracht van de herstelconsulent¹ voor. Voor meer uitgebreide informatie kan u terecht bij de coördinator herstelgerichte detentie, werkzaam bij de regionale directie van het Directoraat-generaal Uitvoering van Straffen en Maatregelen.

1. Wat is herstel?

Bij een misdrijf en de afhandeling van de gevolgen ervan, zijn steeds drie partijen betrokken: de dader, het slachtoffer en de samenleving. Zowel het slachtoffer, als de samenleving en de dader zelf lijden schade naar aanleiding van het misdrijf.

Wat het slachtoffer betreft, is dit meestal duidelijk. De schade kan materieel, financieel, lichamelijk, psychologisch en/of sociaal zijn. Samen met het rechtstreekse slachtoffer wordt meestal ook zijn of haar omgeving (familie, vrienden, collega's, e.a.) onrechtstreeks getroffen.

Schade aan de samenleving betekent dat mensen die niet rechtstreeks met het misdrijf te maken hebben, zich onveilig voelen en het vertrouwen verliezen in anderen naar aanleiding van het feit dat een bepaald misdrijf is gepleegd. In sommige gevallen lijdt de samenleving ook effectief materiële of financiële schade (bijvoorbeeld bij vandalisme). Ook de financiële kost die het gehele gerechtsapparaat vergt, kan worden beschouwd als schade ten aanzien van de samenleving tengevolge van een misdrijf. Naast deze vorm van schade wordt de samenleving door het misdrijf ook onrecht aangedaan omwille van de schending van waarden die het misdrijf veroorzaakt.

Zonder afbreuk te doen aan het feit dat de dader verantwoordelijk is voor zijn daden, lijdt ook de dader schade ten gevolge de feiten die hij heeft gepleegd. Zo kan het misdrijf een aantasting van het zelfbeeld van de dader veroorzaken of kan de relatie met familie of vrienden in het gedrang komen. Net als aan de zijde van het slachtoffer zijn ook aan de zijde van de dader de familie en andere naasten van de dader vaak op een onrechtstreekse manier benadeeld.

Vanuit de vaststelling dat die verschillende betrokken partijen schade lijden naar aanleiding van het misdrijf, opteert een herstelrechtelijk perspectief ervoor al deze partijen te betrekken bij het zoeken naar manieren om de schade te herstellen. We weten dat niet alle schade zonder meer 'herstelbaar' is in de zin van 'ongedaan te maken', maar willen vooral stimuleren dat de betrokken partijen zelf aangeven op welke manier daar toch maximaal kan aan worden tegemoet gekomen.

¹ Zoals omschreven in de Ministeriële Omzendbrief 1789, dd. 04.10.2000

2. Wat is herstelgerichte detentie?

'Herstelgerichte detentie' wil zeggen dat iedereen die in de gevangenis werkt, een eigen rol speelt in het zoeken naar mogelijkheden tot 'herstel'. Het gaat over de directeur, de penitentiair beambten, de psychosociale dienst, de geestelijke verzorgers, de administratieve diensten, maar ook de diensten van de Vlaamse gemeenschap zoals justitieel welzijnswerk e.a.

De begeleider van dit proces is de herstelconsulent: hij heeft als opdracht om andere diensten te stimuleren en te begeleiden in het denken over wat zij vanuit hun rol kunnen bijdragen om 'herstel' te bevorderen.

Zo kan worden nagedacht over hoe gedetineerden gestimuleerd kunnen worden om stil te staan bij de gevolgen van hun daden voor de slachtoffers, voor de eigen familie en voor de samenleving. Deze 'bewustwording' kan in individuele gesprekken aan bod komen, maar kan eveneens in groepsactiviteiten ontwikkeld worden. Er is immers vaak een groot verschil tussen de 'schade' die de dader met het misdrijf beoogd heeft (bijvoorbeeld de opbrengst van een overval of inbraak) en de effectieve schade die de dader met zijn handelen minder bewust berokkend heeft (bijvoorbeeld de angst en nachtmerries van het slachtoffer achteraf). Een verschil waar de dader zich vaak niet bewust van is. Getuigenissen van medewerkers van slachtofferhulp of Slachtoffer in Beeld en van slachtoffers zelf kunnen dit verduidelijken.

Verder kan gezocht worden naar manieren om de realiteit van de dader, die van de slachtoffers en die van de samenleving aan elkaar kenbaar te maken: hoe kan een slachtoffer zicht krijgen op achtergronden bij daders en op de gevangenisstraf als straf? Hoe kan de samenleving beter zicht krijgen op het leven in de gevangenis en op de wereld van de slachtoffers? En hoe kan de dader beter zicht krijgen op hoe de samenleving naar hem kijkt en wat ze van hem verwacht? Rondleidingen, gespreksavonden, gemengde activiteiten met burgers en gedetineerden kunnen hier op in spelen.

Belangrijk hierbij is dat de gevangeniscultuur en de gevangenisstructuur deze manier van werken met gedetineerden ondersteunt.

Een herstelgerichte gevangenisstructuur betekent dat iedereen die met gedetineerden werkt impliciet of expliciet op constructieve wijze naar de gedetineerden toe een bepaalde verwachting vertolkt. Het gaat om de verwachting dat zij zouden stil staan bij de effecten van het misdrijf alsook dat zij zouden trachten iets betekenisvol te doen naar de mensen aan wie ze schade berokkend hebben. Om deze cultuur te stimuleren, wordt het personeel geïnformeerd over de mogelijkheden die ten aanzien van de gedetineerden met betrekking tot herstel bestaan.

Een herstelgerichte structuur betekent dat de wijze waarop de gevangenis werkt in de mate van het mogelijke deze 'herstelverwachting' ten aanzien van gedetineerden ondersteunt. Zo moet er een voldoende aanbod zijn wat tewerkstelling van gedetineerden betreft, moet er o.a. een uitgebouwd aanbod herstelgerichte activiteiten en initiatieven zijn, moet er voldoende informatie verzameld worden, bijvoorbeeld over de gevolgen bij slachtoffers en de te betalen schadevergoedingen. In het aanreiken van dit aanbod vanuit verschillende diensten draagt de samenleving een eigen verantwoordelijkheid en speelt zij een belangrijke rol.

3. Wat doet de herstelconsulent?

De herstelconsulent is een adviseur van de gevangenisdirectie. Samen met de directie zoekt de consulent lokaal naar initiatieven en wegen om de gevangenis te oriënteren naar herstel. Hij betreft hierbij zoveel als mogelijk de verschillende betrokken diensten, zowel binnen als buiten de gevangenis. De herstelconsulent heeft duidelijk een structurele opdracht en staat dus niet in voor de individuele begeleiding van gedetineerden.

Naast de lokale zoektocht werkt de herstelconsulent ook op bovenlokaal niveau. Heel wat veranderingen in de gevangenisstructuur kunnen immers maar mits de nodige bovenlokale initiatieven. Zo worden vanuit het hoofdbestuur relevante brochures ter beschikking gesteld (bijvoorbeeld de brochure inzake burgerlijke partij), wordt met diensten van het hoofdbestuur overleg gepleegd rond relevante procedures (zoals in het kader van de voorwaardelijke invrijheidsstelling), wordt vorming gegeven in het kader van de basisopleiding van de nieuwe beambten, enz.

November 2005